

Објављени текст не садржи заштићене или изостављене податке. Заштићени подаци приказани су ознаком [...] или у распону који Комисија сматра одговарајућим начином заштите, а изостављени подаци ознаком XXX.

Република Србија
Комисија за заштиту конкуренције

ИЗВЕШТАЈ
О СЕКТОРСКОЈ АНАЛИЗИ
СТАЊА КОНКУРЕНЦИЈЕ НА ТРЖИШТУ
ОРГАНИЗАТОРА ТУРИСТИЧКИХ ПУТОВАЊА
2017-2019. ГОДИНА ¹

Децембар, 2020. године

---

¹ У Анализи су дати и подаци за 2020. годину, превасходно у делу регулаторног оквира због промена у истом из последњег квартала 2020. године, као и одређени табеларни подаци за непотпуни први квартал 2020. године, који су прикупљени у анкетирању пре увођења ванредног стања у марту 2020. године

САДРЖАЈ

I УВОД	4
1. ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА.....	4
2. РЕЛЕВАНТНИ ПРАВНИ И МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР.....	4
II СТРУКТУРА ТРЖИШТА ОРГАНИЗАТОРА ТУРИСТИЧКИХ ПУТОВАЊА.....	7
III ПРЕТХОДНИ РЕГУЛАТОРНИ ОКВИР И АНАЛИЗА УГОВОРНИХ ОДНОСА.....	10
1. ПОЛИСА ОСИГУРАЊА КАО ГАРАНЦИЈА ПУТОВАЊА	12
2. УГОВАРАЧ ОСИГУРАЊА У ПОСЛОВИМА ИЗДАВАЊА ГАРАНЦИЈЕ	
ПУТОВАЊА	20
3. БАНКАРСКА ГАРАНЦИЈА КАО ГАРАНЦИЈА ПУТОВАЊА.....	27
IV НОВИ РЕГУЛАТОРНИ ОКВИР	28
V ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА И ПРЕПОРУКЕ.....	30
1. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	30
2. ПРЕПОРУКЕ КОМИСИЈЕ	35
АНЕКС I –ПРЕГЛЕД УЧЕСНИКА НА ТРЖИШТУ ОБУХВАЋЕНИХ УЗОРКОМ.....	38

Списак табела:

Табела 1 – Преглед првих десет учесника на тржишту, 2017. година	7
Табела 2 – Преглед првих десет учесника на тржишту, 2018. година	8
Табела 3 – Преглед првих десет учесника на тржишту, 2019. година	9
Табела 4 - Преглед броја закључених уговора о осигурању, просечан износ премије и укупан износ решених штета, 2017. и 2018. година	13
Табела 5 - Број закључених полиса у осигурању од одговорности организатора туристичких путовања.....	14
Табела 6 – Износ фактурисаних премија и ликвидраних штета по друштвима за осигурање, 2017-2020. година	14
Табела 7 - Висина редовне годишње чланарине за пуноправне чланице ПУ „ЈУТА“ Београд.....	20
Табела 8 - Висина приступне чланарине за пуноправне чланице ПУ „ЈУТА“ Београд	21

Списак графикана

Графикон 1 – Преглед броја важећих полиса осигурања, 2017. година	15
Графикон 2 – Преглед броја важећих полиса осигурања, 2018. година	15
Графикон 3 – Преглед броја важећих полиса осигурања, 2019. година	16
Графикон 4 – Преглед броја важећих полиса осигурања, 2020. година	17
Графикон 5 – Преглед броја туристичких агенција по категоријама лиценци и по друштвима за осигурање, 2020. година	18

I УВОД

Комисија за заштиту конкуренције (у даљем тексту: Комисија) на основу члана 47. Закона о заштити конкуренције („Сл. гласник РС“, број 51/2009 и 95/2013 - у даљем тексту Закон) спровела је секторску анализу стања конкуренције на тржишту организатора туристичких путовања. Комисији је, од стране организатора туристичких путовања, поднето више иницијатива, у којима су подносиоци иницијатива изложили своја виђења проблема и поремећаја на тржишту, што је био један од разлога за спровођење ове секторске анализе.

1. ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Предмет истраживања је утврђивање односа између конкурената на тржишту, организатора туристичких путовања, што подразумева процену њихових тржишних удела и релативне снаге, као и анализу (уговорних) односа између организатора путовања и давалаца гаранције путовања.

Основни циљ истраживања односи се на идентификацију слабости структуре предметног тржишта и указивање на евентуалне проблеме у смислу интензивирања конкуренције, ограничења или било које друге врсте нарушавања или спречавања конкуренције која може утицати на учеснике на тржишту.

2. РЕЛЕВАНТНИ ПРАВНИ И МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР

Релевантни прописи којима су уређени односи у области туризма су:

- Закон о туризму („Сл. гласник РС“, бр. 17/19);
- Правилник и врсти, висини и условима гаранције путовања, висини депозита у зависности од категорије лиценце, начину активирања, намени средстава, као и другим условима које мора испунити организатор путовања, у примени од 17.10.2020. године („Сл. гласник РС“ бр. 124/20, 137/20), у даљем тексту: Нови правилник о гаранцији;
- Правилник о врсти, висини и условима гаранције путовања, висини депозита у зависности од категорије лиценце, начину активирања, намени средстава, као и другим условима које мора да испуни организатор путовања („Сл. гласник РС“, бр. 81/19), основни текст на снази од 23. новембра 2019. године, у примени од 1. јануара 2020. године (у даљем тексту: Правилник о гаранцији);
- Правилник и Правилник о изменама Правилника о условима и начину рангирања лиценце организатора путовања у различите категорије, начину примене категорије

лиценце, садржини захтева за издавање и обнављање лиценце, као и условима и начину издавања свечане форме лиценце, у примени од 14.11.2020. године („Сл. гласник РС“ бр. 81/19, 137/20), у даљем тексту; Правилник о лиценци;

- Правилник о ближим условима и начину уплате средстава од продатог туристичког путовања, начину уређивања међусобних односа организатора путовања и посредника, као и однос организатора путовања и посредника према путнику („Сл. гласник РС“, бр. 91/16);
- Правилник о изменама и допунама Правилника о садржини Регистра туризма и документацији потребној за регистрацију и евиденцију („Сл. гласник РС“, бр. 81/19).

Додатно, неважећи прописи од значаја за анализу, али релевантни због утврђивања динамике стварања тржишних односа, позиција и правила пословања:

- Закон о туризму („Сл. гласник РС“, бр. 36/09, 88/10, 99/11 - др. закон, 93/12, 84/15 и 83/18 - др. Закон, престао да важи 17/19);
- Правилник о врсти и условима гаранције путовања, начину активирања и другим условима које мора да испуни организатор путовања у зависности од врсте организованог путовања („Сл. гласник РС“, бр. 38/11, престао да важи: 50/12);
- Правилник о врсти и условима гаранције путовања, начину активирања и другим условима које мора да испуни организатор путовања у зависности од врсте организованог путовања („Сл. гласник РС“, бр. 50/12, 44/13, престао да важи: 2/16);
- Правилник о врсти и условима гаранције путовања, начину активирања и другим условима које мора да испуни организатор путовања у зависности од врсте организованог путовања („Сл. гласник РС“, бр. 2/16, престао да важи: 81/19).

Остали прописи релевантни за анализу су:

- Закон о осигурању („Сл. гласник РС“, бр. 139/14);
- Закон о облигационим односима („Сл. лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, „Сл. лист СРЈ“, бр. 31/93 и „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 - Уставна повеља);
- Закон о Народној банци Србије („Сл. гласник РС“, бр. 72/2003, 55/2004, 85/2005 - др. закон, 44/2010, 76/2012, 106/2012, 14/2015 и 40/2015 - одлука УС и 44/2018).

Временски обухват анализе је период од три године (2017, 2018. и 2019. година). Анализом је обухваћен и период важења нових прописа у туризму из јануара 2020. године,

као и одређени подаци за непотпун први квартал 2020. године, који су прикупљени од учесника на тржишту пре увођења ванредног стања у марту 2020. године.

Имајући у виду измене релевантних прописа у току израде анализе, обухваћен је и временски период 2020. године до 3. децембра 2020. године, али само у делу регулаторног оквира који је у примени од 17. октобра 2020. године, односно од 14. новембра 2020. године.

Основни извори података су подаци достављени Комисији од стране:

- Агенције за привредне регистре (у даљем тексту: АПР), која води Регистар туризма;
- Министарства трговине, туризма и телекомуникација Републике Србије - Сектор за туризам (у даљем тексту: Министарство);
- Народне банке Србије (у даљем тексту: НБС);
- друштва за осигурање која се баве неживотним врстама осигурања;
- Националне асоцијације туристичких агенција ПУ „ЈУТА“ Београд (у даљем тексту: ПУ „ЈУТА“ Београд) као уговарача осигурања у одређеном броју уговора;
- учесника на тржишту организатора туристичких путовања;
- други јавно доступни подаци.

Анализом су обухваћени активни учесници на тржишту са регистрованом шифром делатности **7911 - Делатност путничких агенција** и **7912 - Делатност тур-оператора**, који су били уписани у Регистар туризма, при чему анализом нису обухваћене туристичке агенције које се претежно баве продајом авио аранжмана. Комисија се захтевима за доставу података обратила на адресе 44 туристичке агенције, при чему је одабир извршен применом стратификованог узорка. Узорком су обухваћене туристичке агенције чланице различитих струковних удружења (ПУ „ЈУТА“ Београд, Удружење туристичких агенција Србије - УТАС, Асоцијација независних туристичких агенција Србије - АНТАС), као и туристичке агенције које нису чланице ниједне од асоцијација туристичких агенција.

Истраживање је спроведено комбинацијом канцеларијског (*desk*) метода, који се пре свега односи на анализу релевантног правног оквира, и теренског метода истраживања (метод анкете). Сви прикупљени подаци (примарни и секундарни) су груписани, обрађени и представљени у форми табеларних прегледа и графикана са нумеричким вредностима.

II СТРУКТУРА ТРЖИШТА ОРГАНИЗАТОРА ТУРИСТИЧКИХ ПУТОВАЊА

Анализа структуре тржишта организатора туристичких путовања у 2017, 2018. и 2019. години извршена је на основу података о висини остварених пословних прихода.

На тржишту које је обухваћено анализом у 2017. години број активних учесника био је 447, а висина остварених пословних прихода око 9,4 милијарди динара. Преглед првих десет учесника на тржишту према висини тржишних удела, обрачунатих у односу на остварене пословне приходе у 2017. години, дат је у табели број 1:

Табела 1 – Преглед првих десет учесника на тржишту, 2017. година

Р.бр.	Назив учесника на тржишту	Тржишни удео
1.	KOMPAS TOURISM & TRAVEL DOO NOVI SAD	/5-10/%
2.	1 A TRAVEL DOO BEOGRAD	/5-10/%
3.	FANTAST TOURIST DOO NOVI SAD	/0-5/%
4.	ARGUS TOURS DOO	/0-5/%
5.	BIG BLUE GROUP DOO BEOGRAD	/0-5/%
6.	VLADIMIR GLIŠIN PR, TURISTIČKA AGENCIJA HELLENA TRAVEL, NIŠ	/0-5/%
7.	S.A.B. TRAVEL DOO	/0-5/%
8.	ROYAL TOURS DOO	/0-5/%
9.	ELNOSTOURS AD ZA TURIZAM NOVI SAD	/0-5/%
10.	MONDORAMA DOO NIŠ	/0-5/%

Извор: Калкулације на основу података из Регистра туризма

На основу података приказаних у Табели 1 може се видети да је првих десет учесника на тржишту учествовало са /30-40/% у укупно оствареним пословним приходима у 2017. години. Највише тржишне уделе од /5-10/% имали су Kompas Tourism & Travel doo Novi Sad и 1 A Travel doo Beograd. Први следећи учесник Fantast Tourist doo Novi Sad имао је тржишни удео од /0-5/%. Тржишни удели других учесника на тржишту који су се налазили у првих десет кретали су се у интервалу /0-5/%.

На тржишту које је обухваћено анализом у 2018. години број активних учесника био је 467, а висина остварених пословних прихода око 11,1 милијарди динара. Преглед првих десет учесника на тржишту према висини тржишних удела, обрачунатих у односу на остварене пословне приходе у 2018. години, дат је у Табели 2:

Табела 2 – Преглед првих десет учесника на тржишту, 2018. година

Р.бр.	Назив учесника на тржишту	Тржишни удео
1.	I A TRAVEL DOO BEOGRAD	/10-20/%
2.	KOMPAS TOURISM & TRAVEL DOO NOVI SAD	/5-10/%
3.	BARCINO TOURS DOO VRNJAČKA BANJA	/5-10/%
4.	FANTAST TOURIST DOO NOVI SAD	/0-5/%
5.	VLADIMIR GLIŠIN PR, TURISTIČKA AGENCIJA HELLENA TRAVEL, NIŠ	/0-5/%
6.	ROYAL TOURS DOO	/0-5/%
7.	ARGUS TOURS DOO	/0-5/%
8.	BIG BLUE GROUP DOO BEOGRAD	/0-5/%
9.	KONTIKI TRAVEL & SERVICE DOO BEOGRAD	/0-5/%
10.	MONDORAMA DOO NIŠ	/0-5/%

Извор: Калкулације на основу података из Регистра туризма

На основу података приказаних у Табели 2 може се видети да је првих десет учесника на тржишту учествовало са /30-40/% у укупно оствареним пословним приходима у 2018. години. Највише тржишне уделе имали су 1 А Travel doo Beograd (/10-20/%) и Kompas Tourism & Travel doo Novi Sad (/5-10/%). Први следећи учесник на тржишту, Barcino Tours doo Vrnjačka Banja, имао је тржишни удео од /5-10/%. Тржишни удели других учесника на тржишту који су се налазили у првих десет кретали су се у интервалу /0-5/%.

На основу података достављених од стране учесника на тржишту обухваћених узорком и расположивих података у претходним годинама, Комисија је извршила процену укупно остварених пословних прихода у 2019. години, из разлога што финансијски извештаји за све учеснике на тржишту нису били јавно доступни у моменту израде овог дела анализе. На тржишту које је обухваћено анализом у 2019. години број активних учесника био је 387, а висина остварених пословних прихода, према процени, износила је око 12,1 милијарди динара.

Преглед првих десет учесника на тржишту обухваћених узорком према висини процењених тржишних удела, обрачунатих у односу на остварене пословне приходе у 2019. години, дат је у Табели 3:

Табела 3 – Преглед првих десет учесника на тржишту, 2019. година

Р.бр.	Назив учесника на тржишту	Тржишни удео
1.	I A TRAVEL DOO BEOGRAD	/10-20/%
2.	KOMPAS TOURISM & TRAVEL DOO NOVI SAD	/5-10/%
3.	BARCINO TOURS DOO VRNJAČKA BANJA	/0-5/%
4.	ROYAL TOURS DOO	/0-5/%
5.	FANTAST TOURIST DOO NOVI SAD	/0-5/%
6.	ARGUS TOURS DOO	/0-5/%
7.	VLADIMIR GLIŠIN PR, TURISTIČKA AGENCIJA HELLENA TRAVEL, NIŠ	/0-5/%
8.	BIG BLUE GROUP DOO BEOGRAD	/0-5/%
9.	KONTIKI TRAVEL & SERVICE DOO BEOGRAD	/0-5/%
10.	FILIP TRAVEL DOO BEOGRAD	/0-5/%

Извор: Калкулације на основу података из Регистра туризма

На основу података приказаних у Табели 3 може се видети да је првих десет учесника на тржишту учествовало са /40-50/% у укупно оствареним пословним приходима. Највише тржишне уделе имали су 1 A Travel doo Београд (/10-20/%) и Kompas Tourism & Travel doo Нови Сад (/5-10/%). Први следећи учесник на тржишту, Barcino Tours doo Врњаčka Банја, имао је тржишни удео од /0-5/%. Тржишни удели других учесника на тржишту који су се налазили у првих десет кретали су се у интервалу /0-5/%.

Поредећи број организатора путовања у све три године, може се уочити да је у 2019. години дошло до смањења броја у односу на 2018. годину. С тим у вези потребно је указати на одговор једног учесника на тржишту који је након добијања неприхватљиве понуде од друштва за осигурање Triglav као и образложења да је „понуа актуелна само за агенције које обнављају осигурање“ од стране друштва за осигурање Milenijum одустало од подношења захтева за издавање нове лиценце за организатора туристичких путовања почетком 2020. године и пререгистровало се у посреднике, тј субагенте.

III ПРЕТХОДНИ РЕГУЛАТОРНИ ОКВИР И АНАЛИЗА УГОВОРНИХ ОДНОСА

У складу са Законом о туризму туристичка агенција може да обавља послове организатора путовања или посредовања, тзв. посао субагената. За послове организатора путовања неопходна је лиценца, тј. обезбеђење одговарајуће гаранције без које се не може организовати ниједно туристичко путовање, укључујући и дечије/ђачке екскурзије. За послове субагента није потребна лиценца.

Надлежни орган је Министарство, а сва правила везана за лиценцирање, између осталих и одређивање висине минималних гаранција, доноси министар трговине, туризма и телекомуникација.

Чланом 57. Закона о туризму предвиђено је да је за добијање лиценце неопходно обезбедити депонована средства код банке, са прописаним износом у зависности од категорије лиценце и прописану гаранцију путовања за случај инсолвентности и ради накнаде штете путнику настале неиспуњењем, делимичним испуњењем или неуредним испуњењем уговорних обавеза (у даљем тексту: гаранција путовања).

Према Правилнику о гаранцији који је важио до октобра 2020. године, давалац гаранције путовања могла је бити банка или друштво за осигурање, односно уговарач осигурања.

Банкарска гаранција јесте уговор о гаранцији и представља инструмент осигурања корисника гаранције. Било је предвиђено да банкарску гаранцију уговарају организатор путовања и банка.

Полиса осигурања јесте основни уговор којим се одређују права и обавезе учесника у осигурању. Уговарач осигурања јесте привредни субјект или правно лице које на основу уговора са осигуравачем закључује уговор о осигурању, потписује полису осигурања или лист покрића и има обавезу да плаћа премију.

Када су у питању разлози који су утицали на измену законских и подзаконских прописа у сектору туризма, Министарство је доставило информације о томе да су се, имајући у виду Директиву Европске уније, број 2015/2302 од 25. децембра 2015. године, регулативу туристичких земаља у окружењу и степен развоја туристичке и угоститељске привреде у Републици Србији, створили услови да се ова област системски регулише са два закона - Законом о туризму и Законом о угоститељству.

Закон о туризму је настао као резултат анализе стања на тржишту и сагледавања проблема са којима се суочавају учесници на тржишту организатора путовања и други субјекти који обављају привредну делатност која је непосредно повезана са туризмом. Закон о туризму усаглашен је са Законом о инспекцијском надзору („Сл. гласник РС“, бр. 36/15, 44/18 - др. закон и 95/18), Законом о општем управном поступку („Сл. гласник РС“, бр. 18/16 и 95/18 - аутентично тумачење) и Законом о заштити потрошача („Сл. гласник РС“, бр. 62/14, 6/16 - др. закон и 44/18).

Основ за прописивање износа гаранције путовања и висине депозита била је категорија лиценце организатора путовања која се утврђује на основу броја путника за које су, од стране организатора путовања, реализована организована туристичка путовања претходних 12 месеци, рачунајући од дана подношења захтева за издавање лиценце. У зависности од броја путника лиценца је рангирана у четири категорије:

- лиценца категорије А 20 до 1.000 путника;
- лиценца категорије А 25 од 1.001 до 5.000 путника;
- лиценца категорије А 35 од 5.001 до 10.000 путника;
- лиценца категорије А 40 преко 10.001 путника.

У зависности од категорије лиценце, прописана висина депозита била је одређена у најнижем износу од:

- 2.500 евра за лиценцу рангирану у категорију А 20;
- 5.000 евра за лиценцу рангирану у категорију А 25;
- 7.500 евра за лиценцу рангирану у категорију А 35;
- 10.000 евра за лиценцу рангирану у категорију А 40.

Средства депозита обезбеђују се на динарском рачуну банке организатора путовања у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије. Организатор путовања средства депозита може да користи током месеца за своје редовно пословање, али је дужан да их на рачуну поседује последњег дана текућег месеца.

Укупан лимит покрића је износ који се може користити по основу потраживања свих корисника из издате потврде о гаранцији путовања по једном штетном случају. Максимални лимит покрића уговарају давалац гаранције и организатор путовања. У зависности од категорије лиценце, укупан лимит покрића у зависности од категорије лиценце износио је најмање:

- 200.000 евра за лиценцу рангирану у категорију А 20;
- 250.000 евра за лиценцу рангирану у категорију А 25;
- 350.000 евра за лиценцу рангирану у категорију А 35;
- 400.000 евра за лиценцу рангирану у категорију А 40.

По решењу које је важило до 2019. године постојао је само један ниво лиценце са обезбеђеном гаранцијом од најмање 300.000 евра, док је решење које је важило до 2016. године подразумевало минималну гаранцију од 30.000 евра. Полазна основа у одређивању висине гаранције путовања по категоријама био је износ од 300.000 евра који је претходним правилником био прописан јединствено за све организаторе путовања, без обзира на њихов обим пословања.

Правилник о гаранцији је предвидео и прописану евиденцију продатих туристичких путовања као и обавезу туристичке агенције да путнику достави информацију о приступу софтверској апликацији у којој се проверава тачност података из издате потврде о гаранцији путовања.

1. ПОЛИСА ОСИГУРАЊА КАО ГАРАНЦИЈА ПУТОВАЊА

На крају 2019. године у Републици Србији је пословало је 20 друштава за (ре)осигурање. Пословима осигурања бавило се 16 друштава од којих су се четири друштва бавила искључиво животним врстама осигурања, искључиво неживотним врстама осигурања шест друштава, а и животним и неживотним врстама осигурања шест друштава. Искључиво пословима реосигурања² бавила су се четири друштва.

Осигурање од одговорности организатора туристичких путовања - осигурање гаранције путовања, спада у неживотне врсте осигурања и према подацима НБС, услуге осигурања за случај инсолвентности и ради накнаде штете путницима, у 2017. и 2018. години, пружало је 5 од 12 друштава за осигурање која се баве неживотним осигурањем и то: DDOR Novi Sad a.d.o. Novi Sad (у даљем тексту: DDOR), Dunav osiguranje a.d.o. Beograd (у даљем тексту: Dunav), Milenijum osiguranje a.d.o. Beograd (у даљем тексту: Milenijum), UNIQA neživotno osiguranje a.d.o. Beograd (у даљем тексту: UNIQA) и Wiener Städtische osiguranje a.d.o. Beograd (у даљем тексту: Wiener).

По захтеву Комисије, НБС је доставила податке о броју закључених уговора о осигурању, просечан износ премије и укупан износ решених штета у 2017. и 2018. години за

---

² Послови реосигурања су закључивање и извршавање уговора о реосигурању којим се осигурани вишак ризика изнад самопридржаја друштва за осигурање преноси у реосигурање.

Републику Србију, док подаци за 2019. годину у тренутку достављања података нису били расположиви.

НБС није доставила податке о уговарачима осигурања, јер како је навела, исти нису прописани у оквиру редовног извештавања од стране друштава за осигурање.

Преглед броја закључених уговора о осигурању, просечан износ премије и укупан износ решених штета за 2017. и 2018. годину, према подацима НБС, приказан је у Табели 4:

Табела 4 - Преглед броја закључених уговора о осигурању, просечан износ премије и укупан износ решених штета, 2017. и 2018. година

Година	Број уговора о осигурању	Укупна премија осигурања (у 000 динара)	Просечан износ премије (у динарима)	Решене штете (у 000 динара)
2017.	783	83.459	106.589	7.287
2018.	740	70.825	95.709	131.328

Извор: НБС

У складу са Одлуком о измени и допунама Одлуке о извештавању друштава за осигурање/реосигурање („Сл. гласник РС“, бр. 88/2019), почев од датума важња 31. децембар 2019. године, подаци о осигурању организатора путовања за случај инсолвентности и ради накнаде штете путнику, у зависности од покривеног ризика, приказују се у оквиру тарифа „осигурање организатора путовања за случај инсолвентности“ и „осигурање од одговорности туристичких агенција“. Увидом у извештај „Преглед броја осигурања, броја осигураника и премије по врстама и тарифама осигурања“ који је доступан на интернет страници НБС, утврђено је да је у 2019. години број уговора о осигурању организатора путовања за случај инсолвентности био 549, укупна премија осигурања износила је 230.106 хиљада динара, док је број уговора осигурању од одговорности организатора туристичких путовања био 134, а укупна премија осигурања 7.475 хиљада динара.³

Како је напред наведено, од 12 друштава која су се бавила неживотним врстама осигурања, у посматраном периоду пет до шест друштава је пружало услуге осигурања за случај инсолвентности и ради накнаде штете путницима, у зависности од године

³ https://www.nbs.rs/export/download/osg-izv-y/god_T1_2019.pdf, приступљено 09.07.2020. године

посматрања. У Табели 5 дат је преглед друштава за осигурање која су у посматраном периоду пружала услуге поменутог осигурања са бројем закључених полиса.

Табела 5 - Број закључених полиса у осигурању од одговорности организатора туристичких путовања

[...]

Извор: Подаци друштава за осигурање

Износ фактурисаних премија и ликвидираних штета по друштвима, достављен од стране друштава за осигурање, дат је у Табели 6:

Табела 6 – Износ фактурисаних премија и ликвидираних штета по друштвима за осигурање, 2017-2020. година

[...]

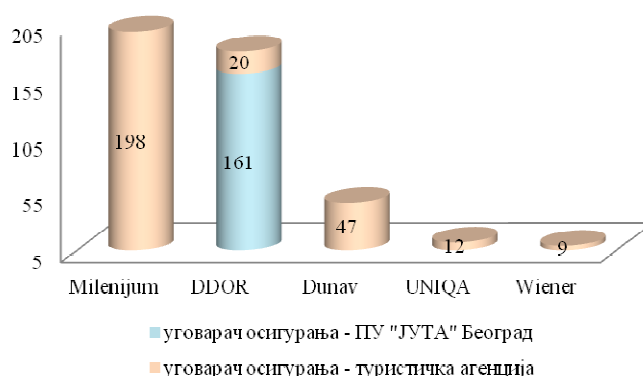
Извор: Подаци друштава за осигурање

* за прва два месеца

** за поједине организаторе путовања премија је достављена у еврима, обрачун у динаре је вршен по просечном средњем курсу НБС за дату годину, а за 2020. годину узет је курс на дан 28. фебруар 2020. године

На основу података приказаних у Табели 6 може се видети да је, у 2019. години, укупно остварена премија по овој врсти осигурања повећана 3,5 пута у односу на 2018. годину. Што се тиче износа штета, осим DDOR у 2018. години, остала друштва за осигурање нису имала значајнијих штета у посматраном периоду. Крајем јуна 2018. године остварен је један велики штетни догађај када је агенција SAB travel отказала 2.249 аранжмана, чиме је оштећено око 6.000 путника. Одштетни захтев је износио око 600.000 евра, што је око 30% пословних прихода SAB travel агенције из 2017. године. Износ одштетног захтева вишеструко је премашио не само износ остварене премије за друштво DDOR, него и укупно остварену премију свих друштава за осигурање.

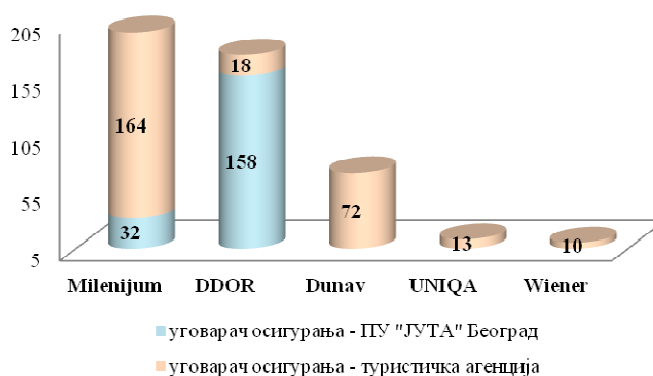
Преглед броја гаранција путовања односно преглед броја важећих полиса осигурања по друштвима за осигурање у 2017. години, према подацима достављеним од стране АПР-а дат је на Графикону 1:

Графикон 1 – Преглед броја важећих полиса осигурања, 2017. година

Извор: Регистар туризма

На основу података приказаних на Графикону 1, може се видети да је у 2017. години пет друштава за осигурање у својим портфељима имало закључене полисе осигурања које су биле предвиђене Законом о туризму. Највећи број важећих полиса у посматраној години издат је од стране два друштва за осигурање - Milenijum (198) и DDOR (181). Такође, може се видети да је за 161 туристичку агенцију које су имале полисе осигурања издате од стране DDOR уговорач осигурања било ПУ „ЈУТА“ Београд.

Преглед броја гаранција путовања односно преглед броја важећих полиса осигурања у 2018. години по друштвима за осигурање, према подацима достављеним од стране АПР-а, приказан је на Графикону 2:

Графикон 2 – Преглед броја важећих полиса осигурања, 2018. година

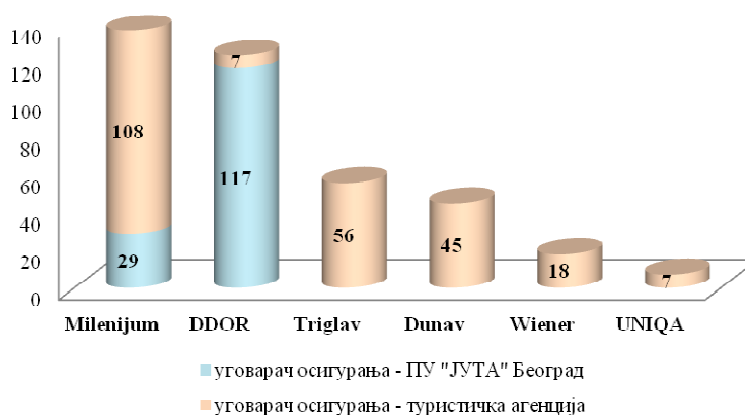
Извор: Регистар туризма

На основу података приказаних на Графикону 2 може се видети да је и у 2018. години пет друштава за осигурање у својим портфељима имало закључене полисе осигурања које су биле предвиђене Законом о туризму. Највећи број важећих полиса издат је од стране два

друштва за осигурање - Milenijum (196) и DDOR (176). Такође, може се видети да је за 32 туристичке агенције које су имале полису осигурања издате од стране друштва Milenijum и за 158 агенција које су имале полису осигурања издату од стране друштва DDOR уговарач осигурања било ПУ „ЈУТА“ Београд.

Преглед броја гаранција путовања односно преглед броја важећих полиса осигурања по друштвима за осигурање у 2019. години, према подацима достављеним од стране АПР-а, дат је на Графикону 3:

Графикон 3 – Преглед броја важећих полиса осигурања, 2019. година

Извор: Регистар туризма

На основу података приказаних на Графикону 3 може се видети да је у 2019. години шест друштава за осигурање у својим портфељима имало закључене полисе осигурања предвиђене Законом о туризму. Највећи број важећих полиса издат је од стране два друштва за осигурање - Milenijum (137) и DDOR (124). Такође, може се видети и да је за 29 туристичких агенција које су имале полису осигурања издату од стране друштва Milenijum и за 117 туристичких агенција које су имале полису осигурања издату од стране DDOR, уговарач осигурања било ПУ „ЈУТА“ Београд.

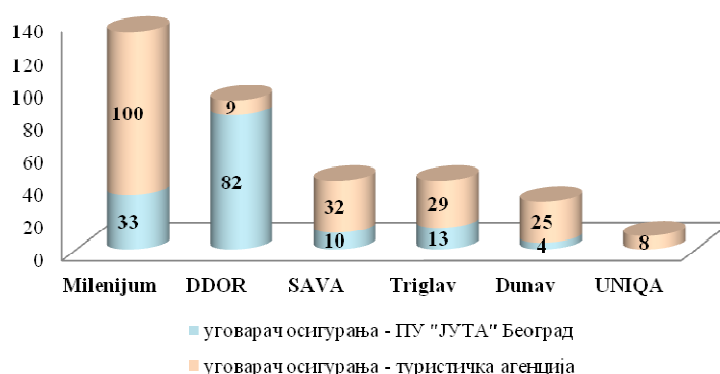
Поредећи податке о броју полиса осигурања за случај инсолвентности и ради накнаде штете путнику добијених на основу података достављених од стране АПР, друштва за осигурање, ПУ „ЈУТА“ Београд, као и податке о укупном броју закључених полиса за 2017. и 2018. годину достављене од стране НБС уочена су извесна одступања. Ова одступања настала су из разлога што су секторском анализом обухваћени само организатори путовања са регистрованом шифром делатности 7911 и 7912, као и због различитог периода посматрања (приказивање података за календарску, односно уговорну годину). Такође, утврђено је да је средином 2019. године дошло до замене одређеног броја

полиса осигурања закључених са друштвом за осигурање Triglav, полисама које су закључене са друштвом за осигурање Milenijum.

Комисија је из Регистра туризма прикупила и податке о броју организатора путовања који су у складу са новим прописима обезбедили рангирану лиценцу закључно са 29. фебруаром 2020. године. Преглед броја гаранција путовања односно преглед броја важећих полиса осигурања, закључених до октобра 2020. године, по друштвима за осигурање, према подацима достављених од стране АПР-а, дат је на Графикону 4:

Графикон 4 – Преглед броја важећих полиса осигурања, 2020. година

Извор: Регистар туризма

На основу података приказаних на Графикону 4 може се видети да је закључно са 29. фебруаром 2020. године шест друштава за осигурање у својим портфељима имало закључене полисе осигурања предвиђене Законом о туризму. Највећи број важећих полиса издат је од стране два друштва - Milenijum (133) и DDOR (91). Такође, може се видети да се, за разлику од претходно посматраних година, ПУ „ЈУТА“ Београд појављује као уговорач осигурања код свих друштава за осигурање, изузев код друштва UNIQA. Према подацима добијеним од стране једног учесника на тржишту туристичке агенције су од почетка фебруара 2020. године у АПР-у полисе осигурања других друштава за осигурање поднете крајем јануара 2020. године за добијање нових лиценци замениле полисама осигурања друштва за осигурање Milenijum из разлога добијања полиса по далеко нижим ценама.

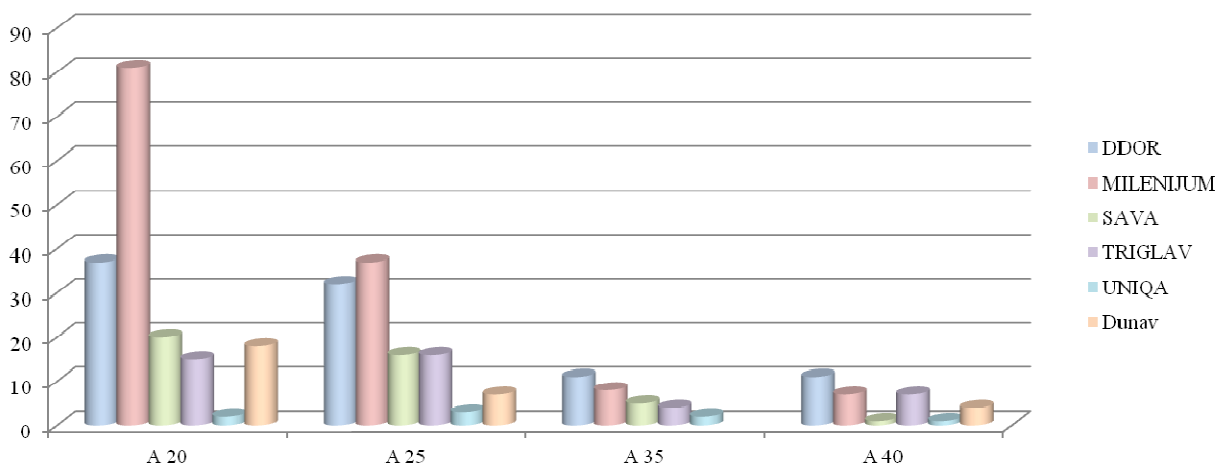
Друштво за осигурање Wiener престало је да се бави овом врстом осигурања 2020. године, за шта је као разлог навело објављивање новог правилника и немогућност друштва да обезбеди одговарајуће реосигуравајуће покриће. Ово изјашњење друштва за осигурање Wiener, Комисија је примила са посебном забринутошћу, из разлога што се смањује број

учесника на тржишту на страни понуде, а који број је релативно ограничен. Са друге стране, друштво Sava је, након 2015. године када је престало да се бави овом врстом осигурања јер му тадашњи тржишни услови нису одговарали, од 2020. године поново почело да закључује полисе осигурања предвиђене Законом о туризму.

Комисија сматра да је важно да се утврде разлози због којих остала друштва за осигурање не нуде ову врсту осигурања, како би проценила да ли је у питању објективно пословно оправдање. На основу одговора добијених од анкетираних друштава за осигурање, Комисија претпоставља да су немогућност добијања реосигурања, сложеност увођења нове врсте осигурања у свој портфељ, а за релативно мали број потенцијалних осигураника, могући разлози за овакве одлуке друштава.

Дисперзија ризика, односно преглед броја туристичких агенција које поседују различите категорије лиценци приказан је Графикону 5:

Графикон 5 – Преглед броја туристичких агенција по категоријама лиценци и по друштвима за осигурање, 2020. година

Извор: Калкулације на бази података из Регистра туризма

На основу података приказаних на графикону број 5 може се видети да је пет од шест друштава за осигурање имало закључене полисе осигурања са учесницима на тржишту које је предмет анализе, а који су поседовали лиценце рангиране у све четири категорије (A 20, A 25, A 35, A 40). Друштво Dunav у свом портфељу није имало полисе осигурања закључене са туристичким агенцијама са лиценцом категорије A 35. Највећи број туристичких агенција (81) са лиценцом категорије A 20 има полисе издате од стране

друштва Milenijum, док највећи број (11) туристичких агенција са лиценцом А 40 има полисе осигурања издате од стране друштва DDOR.

Такође, на основу података приказаних на Графикону 5 може се видети да је од укупног броја организатора путовања који су обезбедили рангирану лиценцу закључно са 29. фебруаром 2020. године, највећи број њих (173) поседовао лиценцу категорије А 20. Лиценцу категорије А 25 поседовало је 111 организатора путовања, лиценцу категорије А 35 поседовало је 30 организатора путовања, док је лиценцу категорије А 40 поседовао 31 организатор путовања.

У погледу највишег износа од 400.000 евра, Министарство је навело да је то максимални износ лимита покрића за који су друштва за осигурање спремна да обезбеде полису, имајући у виду да исти представља потенцијални ризик пословања, за који тешко могу да обезбеде реосигурање.

На основу прикупљених података Комисија је, као неспорну, утврдила чињеницу да је премија осигурања порасла 3,5 пута у 2019. години у односу на претходни период. У покушају анализе разлога и оправдања за овакво повећање премије осигурања, Комисија једино са сигурношћу може закључити да повећање осигуране суме утврђене од стране Министарства, може представљати један од разлога за повећање износа премије осигурања, иако га не може у потпуности оправдати. Остале разлоге, који би се могли претпоставити, Комисија није у могућности да утврди у спровођењу ове анализе, с обзиром на то да такво утврђивање представља предмет евентуалног испитног поступка који би био покренут по службеној дужности. Због свих осталих сазнања до којих је Комисија дошла у спровођењу предметне анализе, а пре свега релативно малог броја друштава за осигурање која су пружала ову врсту услуге осигурања, начина на који се воде евиденције и других околности, имајући нарочито у виду и чињеницу да су премије осигурања готово истоветне, али уз констатацију да су и полазне основе за одређивање премије готово истоветне за сва друштва за осигурање, ипак се не може са сигурношћу искључити могућност да је овакво повећање премије осигурања делимично резултат и координације и/или усаглашеног пословања друштава за осигурање. У том смислу Комисија изражава озбиљну забринутост с обзиром на то да би, уколико би се у евентуалном испитном поступку покренутом по службеној дужности, утврдило постојање овакве врсте сарадње и координације друштава за осигурање, то представљало повреду конкуренције у смислу прописа о заштити конкуренције.

2. УГОВАРАЧ ОСИГУРАЊА У ПОСЛОВИМА ИЗДАВАЊА ГАРАНЦИЈЕ ПУТОВАЊА

На основу података из Регистра туризма утврђено је да је једини уговарач осигурања, у ситуацијама кад осигураник и уговарач осигурања нису исто лице, а у смислу Правилника о гаранцији, током посматраног периода била ПУ „ЈУТА“ Београд.

Постоје две врсте чланства у ПУ „ЈУТА“ Београд - пуноправно и придружено.

Пуноправни члан могу бити правна и физичка лица која се баве агенцијском делатношћу, и то пословима: организовања и реализовања туристичких путовања у земљи и у иностранству; понуде, продаје и посредовања у продаји туристичких путовања; организовања прихвата путника; организовања излета, туристичких разгледања, забавних програма и слично, као и посредовања у организовању скупова, сајмова, манифестација и спортских приредби; пружања, односно, посредовања у пружању услуга туристичких водича, туристичких пратилаца, локалних туристичких водича и туристичких аниматора; прибављања путних исправа, резервације и продаје путних карата у име и за рачун домаћих и страних превозника; резервације и продаје туристичких, угоститељских и других услуга везаних за путовање и боравак путника; посредовања у издавању соба и других капацитета за смештај у својини физичког лица; посредовања у продаји специфичних туристичких услуга; посредовања у изнајмљивању возила туристима и путницима; резервације и продаје карата за спортске, културне и друге приредбе и манифестације, заступања у осигурању путника и пртљага у складу са законом којим се уређује осигурање, продаје туристичких публикација и друго; замене стране валуте (мењачке послове); друге послове уобичајене у туристичком промету.

О висини накнада које плаћају пуноправне чланице одлучује Управни одбор.

Висина редовне годишње чланарине одређује се према броју запослених и приказана је у табели број 7:

Табела 7 - Висина редовне годишње чланарине за пуноправне чланице ПУ „ЈУТА“ Београд

Број запослених	Износ чланарине (у РСД)
1-3	16.000
3-5	32.000
5-10	40.000
10+	56.000

Извор: ПУ „ЈУТА“ Београд

Висина приступне чланарине се такође одређује на основу броја запослених и приказана је у табели број 8:

Табела 8 - Висина приступне чланарине за пуноправне чланице ПУ „ЈУТА“ Београд

Број запослених	Износ чланарине (у РСД)
1-3	15.000
3+	30.000

Извор: ПУ „ЈУТА“ Београд

Придружени чланови могу бити правна и физичка лица која се баве комплементарним делатностима у односу на туристичку делатност, уколико је њихово пословање од интереса за унапређење рада чланица ПУ „ЈУТА“ Београд, а на основу поднетог захтева за пријем у придружено чланство.

На основу увида у јавно доступан регистар придружених чланица на званичној интернет презентацији ПУ „ЈУТА“ Београд утврђено је да статус придруженог члана имају друштва за осигурање Dunav, Milenijum, Triglav, UNIQA, DDOR и Generali osiguranje. У одговору по захтеву Комисије ПУ „ЈУТА“ Београд је истакла да придружено чланство није неопходан услов да би са друштвом за осигурање била закључена полиса осигурања за случај инсолвентности и ради накнаде штете путнику.

Као разлог који је био опредељујући да се појави као уговарач осигурања ПУ „ЈУТА“ Београд наводи систем „ЈУТА гаранције путовања“ који предвиђа деловање у кризним ситуацијама у смислу асистенције осигуравачима и пружање помоћи путницима током путовања и за време боравка на дестинацијама, без објашњења зашто би тај систем отежано функционисао да ПУ „ЈУТА“ Београд није уговарач, већ да сваки организатор уговара за себе.

У одговору по захтеву Комисије ПУ „ЈУТА“ Београд је истакло да је одабир друштава за осигурање са којима ће бити закључена полиса вршен на основу понуде те врсте осигурања. Увидом у „Упитник за достављање понуде - YUTA гаранција путовања 2020“ који попуњавају туристичке агенције, утврђено је да су била понуђена друштва за осигурање Dunav, Milenijum, Triglav, Sava и DDOR, при чему је било назначено да туристичке агенције приликом одабира осигуравајуће куће од које желе добити понуду могу означити само један овал, односно само једно друштво за осигурање.

ПУ „ЈУТА“ Београд је, у свом одговору Комисији, навело да одлуку у име које туристичке агенције ће бити уговарач осигурања ПУ „ЈУТА“ Београд доноси пре свега на основу жеље агенције да буде у систему „YUTA garancije putovanja“. Додатно, ПУ „ЈУТА“ Београд разматра и информације о туристичким агенцијама које прикупља са различитих страна (партнери у земљи и иностранству, сарадња са другим агенцијама, ликвидност...), те на основу свих параметара доноси коначну одлуку.

Највећи број организатора путовања навео је да је избор друштва за осигурање вршен на основу претходног искуства и сарадње, висине премије (цене полисе), услова осигурања, претходне успешне сарадње у продаји полиса путног здравственог осигурања, репутације друштва за осигурање. Неки од организатора путовања, чланица ПУ „ЈУТА“ Београд, навели су да је избор друштва за осигурање вршен по упутству/препоручи ПУ „ЈУТА“ Београд, односно уз заједничку сарадњу, консултације и предлог ПУ „ЈУТА“ Београд. Комисија констатује да нема сазнања на основу којих критеријума је ПУ „ЈУТА“ Београд препоручивала/ предлагала друштва за осигурање.

Од укупног броја (41) учесника на тржишту обухваћених узорком, 24 туристичке агенције су навеле да су почетком 2020. године полисе закључиле преко уговарача осигурања ПУ „ЈУТА“ Београд, 13 њих је самостално закључило полисе, од којих су две чланице ПУ „ЈУТА“ Београд, док су 4 учесника полисе осигурања закључила преко посредника у осигурању.⁴

Туристичке агенције организатори туристичких путовања су као разлоге због којих су се определиле да полисе закључе преко уговарача осигурања ПУ „ЈУТА“ Београд навеле пуноправно чланство у ПУ „ЈУТА“ Београд, олакшану процедуру у смислу давања

---

⁴ Од укупно 44 учесника којима су достављени упитници три учесника на тржишту су навела да су они посредници у продаји туристичког путовања и да нису учесници на овом тржишту, с тим да је један учесник доставио податке наводећи да је у претходном периоду полисе осигурања закључивао самостално. Дакле, у обзир су узети подаци 41 организатора путовања.

инструкција и помоћи при припреми документације за АПР, поверење и подршку у случају да се деси осигурани случај, најбоље услове које добијају као дугогодишњи члан у погледу плаћања полисе, бенефите који се остварују кроз техничку подршку путницима током трајања гаранције као и помоћ у тржишном наступу туристичких агенција која укључује:

- гаранцију повраћаја новца путницима у најкраћем могућем року у случајевима инсолвентности и накнаде штете;
- гаранцију хитног обезбеђивања бесплатног смештаја на дестинацији у случају када туристичка агенција није обезбедила или платила смештај;
- гаранцију организације бесплатног повратка са дестинације;
- могућност обезбеђивања алтернативних путовања у случају када путници нису отпутовали, преко агенција које имају „YUTA garanciju putovanja“;
- бесплатну арбитражу за случајеве делимичног неиспуњења програма путовања;
- правну помоћ корисницима - путницима и туристичким агенцијама;
- маркетиншку подршку у свим средствима информисања;
- оригиналну налепницу „YUTA garancija putovanja“ за пословнице;
- сертификат „YUTA garancija putovanja 2020“
- коришћење знака „YUTA garancija putovanja“ на каталозима и програмима путовања.

Један од учесника на тржишту је, као разлог, навео тај да ако не закључи уговор о осигурању преко ПУ „ЈУТА“ Београд губи чланство у истој, а самим тим и могућност учешћа на јавним набавкама. Иако је претходно поменути навод једног од учесника на тржишту скренуо пажњу и изазвао забринутост Комисије, у спровођењу предметне анализе Комисија није даље испитивала тачност навода. Такво испитивање би евентуално могло бити предмет посебног испитног поступка у коме би се испитивали унилатерални акти и поступци једног од учесника на тржишту и/или удружења учесника на тржишту, а што свакако није предмет ове анализе тржишта. У сваком случају, уколико би се утврдило да су наводи тачни, односно да је унутрашњим актима удружења ПУ „ЈУТА“ Београд, из наведених разлога, прописана санкција престанка чланства, а што би као даљу консеквенцу имало немогућност да се испуне најчешће постављени, елиминациони, услови за учешће на тендерима за набавку услуге коју тај учесник на тржишту нуди, могло би се говорити и о повреди конкуренције, односно ограничавању конкуренције до које може доћи актима и радњама самог удружења учесника на тржишту.

Насумичном провером услова конкурсне документације код неколико јавних набавки - ђачких екскурзија у основним и средњим школама, Комисија је констатовала да се као један од услова за учествовање у јавним набавкама наводи чланство у ПУ „ЈУТА“ Београд и поседовање „YUTA garancija putovanja“. Комисија, у вези са тим истиче да чланство може бити само на добровољној бази и да не може стварати предност у односу на организаторе путовања који нису чланови ПУ „ЈУТА“ Београд. То су, по оцени Комисије, дискриминишући критеријуми и нису у складу са начелом обезбеђења конкуренције из Закона о јавним набавкама, а у крајњој линији имају утицај на конкуренцију тако што се, без објективног оправдања, у повлашћен положај доводе организатори путовања који су чланови ПУ „ЈУТА“ Београд и имају „YUTA garanciju putovanja“ у односу на друге организаторе путовања.⁵

Комисија је анализирао одредбе уговора о гаранцији путовања закључене између ПУ „ЈУТА“ Београд и организатора туристичких путовања и то са следећим туристичким агенцијама: Омнипромет, Felix travel, Кућа путовања, Oktopod doo, Plan tours, Kompas tourism and travel Нови Сад, Mondorama доо Ниш, Omega travel doo Beograd, Nittravel, Kompas doo Београд, Odeon world travel, TTUP Holiday, Ponte travel doo, Big blue group, Kontiki travel and service, Filip travel, Viva travel doo, Mediteraneo holidays и Halo tours. Сви достављени уговори су типски и не садрже рестриктивне одредбе.

Анализиране су и одредбе уговора закључених између ПУ „ЈУТА“ Београд и друштва за осигурање. [...]. Комисија констатује да је у свим уговорима између ПУ „ЈУТА“ Београд и друштва за осигурање, уговорена накнада коју друштво за осигурање исплаћује ПУ „ЈУТА“ Београд на месечном нивоу у износу од [...]%, осим за друштво за осигурање [...], које исплаћује ПУ „ЈУТА“ Београд накнаду у висини од [...]% наплаћене премије без пореза. Једно друштво за осигурање је истакло и да је уговор склопило услед условљавања од стране ПУ „ЈУТА“ Београд да буде уговарач осигурања за организаторе туристичких путовања који су били клијенти овог друштва.

Комисија изражава своју забринутост што се код већине организатора које су чланице ПУ „ЈУТА“ Београд, осигурање до октобра 2020. године вршило преко ПУ „ЈУТА“ Београд као уговарача осигурања, а не директно између друштва за осигурање и организатора путовања. За ту услугу ПУ „ЈУТА“ Београд добијало је [...]% односно [...]% од премије, у зависности од друштва за осигурање. На основу расположивих података прибављених у

⁵ Комисија је претрагом јавно доступних података дошла до сазнања да је надлежно министарство у једној јавној набавци извршило измене и допуне конкурсне документације у смислу брисања обавезног услова који је подразумевао чланство у ПУ „ЈУТА“ Београд.

секторској анализи Комисија није била у могућности да препозна и посебно цени евентуалне предности осигурања када је уговарач осигурања ПУ „ЈУТА“ Београд, у односу на осигурање које организатор путовања уговара директно са друштвом за осигурање. Може се основано претпоставити да би се у одсуству оваквог начина уговарања осигурања створио простор за ниже цене туристичких аранжмана.

Комисија се обратила НБС са захтевом да Комисији достави мишљење о томе да ли је у складу са Законом о осигурању и осталим прописима који регулишу сектор осигурања, да уговарач осигурања, који закључује уговор о осигурању у корист трећих лица, има право на провизију или неки други облик накнаде, који је везан за наплаћену премију осигурања, а чију исплату врши друштво за осигурање, односно осигуравач.

По овом захтеву НБС је Комисији доставила одговор у којем је између осталог наведено (цитат):

„елементи уговора о осигурању утврђени су Законом о осигурању и указујемо на то да овај закон не предвиђа никакву провизију уговарача осигурања у корист трећег лица, а коју би тај уговарач наплатио од друштва за осигурање са којим је закључио уговор о осигурању у корист трећег лица. Указујемо и да ниједном одредбом Закона о осигурању није предвиђено да заступник у осигурању може да буде истовремено и уговарач осигурања и да по таквом уговору може да оствари право на заступничку провизију или другу накнаду. Уговарач осигурања приликом закључивања уговора о осигурању са друштвом за осигурање, било да закључује уговор у своје име или за случај из члана 905. Закона о облигационим односима, нема право на заступничку провизију нити било какву другу накнаду коју би исплаћивало друштво за осигурање. Будући да уговарач осигурања у корист трећег лица наступа за рачун тог лица, дужан је да води рачуна о интересима тог лица, због чега сматрамо да евентуална исплата накнаде (провизије) том уговарачу од стране друштва за осигурање везане за успешност наплате премије осигурања (тј. провизије) није ни спојива са природом наступања за рачун трећег лица.

На крају напомињемо и да законске одредбе које се примењују на уговор о заступању у осигурању не предвиђају изузетак од правила да заступник у осигурању закључује уговоре о осигурању са трећим лицима у име и за рачун друштва за осигурање.“

Иако је наведено из домена Закона о осигурању, Комисија изражава своју забринутост да постоји могућност да се уговарање осигурања може искористи за стицање додатних прихода, које може изазвати поремећаје на страни тражње из разлога што ПУ „ЈУТА“

Београд у намери да одржи ниво додатних прихода може утицати на слободу доношења одлуке о избору друштава за осигурање, а на страни понуде може довести до фаворизовања одређеног друштва за осигурање.

Следећу забринутост Комисије изазива чињеница да, по оцени Комисије, не постоји свима доступан механизам спровођења техничке подршке смањења или уклањања опасности од неиспуњења, делимичног испуњења или неуредног испуњења уговорних обавеза организатора путовања, који би по својој суштини (сврси) личио на асистенске услуге које пружа ПУ „ЈУТА“ Београд. Наиме, гаранције прописане чланом 58. Закона о туризму обезбеђују финансирање трошкова нужног смештаја, исхране и повратка путника, као и накнаде евентуалне штете које би путник (корисник услуга организатора путовања) претрпео, али не постоји јасно дефинисана обавеза ниједне институције, која би на себе преузела техничку организацију припреме и спровођења потребних активности за превенцију и смањење последица догађаја (случаја) који би активирали гаранције (нпр. ангажовање аутобуса или авиона за репатријацију, резервисање другог смештаја, организацију исхране...). ПУ „ЈУТА“ Београд пружа асистентске услуге, тј. техничку подршку путницима организатора путовања који су укључени у њен систем, а ПУ „ЈУТА“ Београд је најчешће истовремено и уговарач осигурања. По наводима једног друштва за осигурање, при закључивању таквих уговора (када је ПУ „ЈУТА“ Београд уговарач осигурања) постојао је изричит захтев ПУ „ЈУТА“ Београд да се истовремено између тог друштва за осигурање и ПУ „ЈУТА“ Београд закључи и Уговор о пружању асистенских услуга у области гаранција путовања. Комисија сматра да не постоји дискриминација у погледу наведеног у овом пасусу, али истиче да нису у једнаком положају организатори путовања који су чланови ПУ „ЈУТА“ Београд и они који то нису, што се у крајњем исходу може одразити на путника.

Подаци које је према свом сазнању ПУ „ЈУТА“ Београд доставила у свом одговору указују да на тржишту постоји већи број уговора о саосигурању у овој врсти осигурања, а о којима Комисија претходно није имала сазнања, односно Комисији нису подношени захтеви за појединачно изузеће ових уговора од забране.

3. БАНКАРСКА ГАРАНЦИЈА КАО ГАРАНЦИЈА ПУТОВАЊА

НБС је, у одговору по захтеву Комисије, навела да не располаже подацима о списку банака издаваоца банкарских гаранција, броју закључених банкарских гаранција, просечној цени банкарских гаранција и броју активираних банкарских гаранција које представљају инструмент обезбеђења корисника гаранције путовања.

Банкарска гаранција, у складу са чланом 1083. Закона о облигационим односима („Сл. лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, „Сл. лист СРЈ“, бр. 31/93, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 - Уставна повеља и „Сл. гласник РС“, бр. 18/2020) представља писану исправу којом се банка обавезује према примаоцу гаранције (кориснику) да ће му, за случај да му треће лице не испуни обавезу о доспелости, измирити обавезу ако буду испуњени услови наведени у гаранцији. Имајући у виду сврху финансијских гаранција из Закона о туризму, немогуће је унапред знати кориснике гаранције. Код издавања полиса осигурања организатори туристичких путовања су осигураници, а путници су корисници осигурања и не морају бити унапред дефинисани. Чланом 1087. Закона о облигационим односима дефинисано је да је налогодавац дужан платити банци сваки износ који је банка платила по основу гаранције издате са клаузулом без приговора, док право регреса за исплаћену накнаду из осигурања, осим у случају намере или крајње непажње није могуће остварити. У одсуству експлицитних изјашњења банака, а на бази података до којих је Комисија дошла спроводећи ову анализу, Комисија као неке од могућих разлога за неиздавање банкарских гаранција у складу са Законом у туризму препознаје и претходно наведене карактеристике.

IV НОВИ РЕГУЛАТОРНИ ОКВИР

Током октобра и новембра 2020. године дошло је до измена регулаторног оквира. Наиме, током октобра је усвојен Нови правилник о гаранцији, који је заједно са Правилником о лиценци измењен у новембру.

Разлози за доношење нових правилника били су условљени најавом повлачења са тржишта друштава за осигурање, као примарних давалаца гаранције путовања, правдајући то повлачење, између осталог и последицама проузрокованим болешћу COVID-19 изазване вирусом SARS-CoV-2.

Потребно је нагласити да без обзира на то што је и претходним правилником поред полисе осигурања била предвиђена и банкарска гаранција као гаранција путовања, организатори путовања овај инструмент нису користили.

Новим правилником ближе је одређена процедура издавања банкарске гаранције. Тако, главна новина предвиђена правилником тиче се јасног дефинисања титулара банкарске гаранције. Правилником се он дефинише као прималац банкарске гаранције који по пријави корисника гаранције може да активира банкарску гаранцију, када наступе прописани случајеви услед инсолвентности организатора путовања или у случају накнаде штете. Прималац банкарске гаранције може бити струковно, односно пословно удружење или асоцијација туристичких агенција. Прималац банкарске гаранције даје писану сагласност организатору путовања за прибављање банкарске гаранције. Правилником је измењена и дефиниција корисника гаранције који је сада одређен као лице које је измирило трошкове нужног смештаја, исхране и повратка путника са путовања у место поласка, као и путник у случају неиспуњења, делимичног испуњења или неуредног испуњења обавезе организатора путовања, које су одређене општим условима и програмом путовања.

Друга значајна измена предвиђена новим/измењеним правилницима тиче се увођења две нове категорије лиценце. Тако се, према новим правилницима лиценца, у зависности од броја путника, рангира у шест категорија:

- лиценца категорије А 10 до 300 путника;
- лиценца категорије А 15 од 301 до 600 путника;
- лиценца категорије А 20 од 601 до 1.000 путника;
- лиценца категорије А 25 од 1.001 до 5.000 путника;

- лиценца категорије А 35 од 5.001 до 10.000 путника;
- лиценца категорије А 40 преко 10.001 путника.

Депозит се обезбеђује у прописаној висини, у зависности од категорије лиценце, у најнижем износу од:

- 300 евра за лиценцу рангирану у категорију А 10;
- 500 евра за лиценцу рангирану у категорију А 15;
- 1.000 евра за лиценцу рангирану у категорију А 20;
- 1.500 евра за лиценцу рангирану у категорију А 25;
- 2.500 евра за лиценцу рангирану у категорију А 35;
- 3.500 евра за лиценцу рангирану у категорију А 40;

У зависности од категорије лиценце, укупан лимит покрића у зависности од категорије лиценце износи најмање :

- 50.000 евра за лиценцу рангирану у категорију А 10;
- 100.000 евра за лиценцу рангирану у категорију А 15;
- 200.000 евра за лиценцу рангирану у категорију А 20;
- 250.000 евра за лиценцу рангирану у категорију А 25;
- 350.000 евра за лиценцу рангирану у категорију А 35;
- 400.000 евра за лиценцу рангирану у категорију А 40.

Увидом у јавно доступне податке из Регистра туризма утврђено је да је од 41 организатора путовања којима се Комисија обратила захтевима за доставу података, а који су почетком 2020. године обезбедили рангиране лиценце, закључно са 3. децембром 2020. године, полисе осигурања, као гаранције путовања, обезбедило њих 11. Утврђено је да тренутно ову врсту осигурања нуде три друштва за осигурање и то Dunav, Triglav и Globos osiguranje, уз напомену да Globos osiguranje ову врсту осигурања није нудило у претходном периоду. Сви организатори путовања су самостално закључили уговоре о осигурању.

Подаци наведени у претходном пасусу, биће анализирани у наредном периоду.

V ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА И ПРЕПОРУКЕ

На основу прикупљених података и спроведене анализе стања конкуренције на тржишту организатора туристичких путовања изведени су одговарајући закључци и дате одређене препоруке.

1. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Почетком 2020. године ступили су на снагу правилници у области туризма, при чему су се измене односиле пре свега на промене у начину лиценцирања, те одређивања висине гаранције путовања и депозита, као неопходних услова за добијање лиценце организатора путовања. Дајући своје мишљење о актуеленим законским решењима, 15 учесника од укупно 42⁶ је истакло да или нема коментар или да нема примедбе те да су тренутним законским решењима обухваћене све узансе потребне за обављање делатности организатора путовања. Насупрот оваквом ставу, 27 учесника на тржишту указује да по њиховој оцени ипак постоје проблеми у вези са применом прописа:

- непотпуност Закона о туризму и пратећих правилника;
- одређивање категорије лиценце, а сходно томе и укупног лимита покрића и висине депозита само на основу једног критеријума и неузимање у обзир других показатеља (виисна прихода, висина промета, просечна цена аранжмана ...);
- компликоване процедуре, нове евиденције, будући да се најпре сви подаци уносе у програм за резервацију путника, а затим и у систем Удружења осигуравача Србије;
- неодговарајућа висина гаранције путовања и депозита, као и нејасна намена депозита у случају да се деси осигурани случај;
- високе цене полисе, издавање полиса на период краћи од годину дана и неспремност банака да понуде банкарске гаранције;
- непостојање заштите организатора путовања у односу на туристичке агенције посреднике и флексибилни услови за отварање агенција посредника;
- неусаглашеност Закона о туризму и Закона о трговини у делу који се тиче јединственог износа туристичког аранжмана.

---

⁶ Од 44 учесника којима се Комисија обратила захтевима за доставу података, три навела да су посредници у продаји туристичког путовања, један од њих је доставио детаљне оцене правилника, наводећи да су управо измене прописа и немогућност прибављања полисе по прихватљивој цени утицали на одустајање од подношења захтева за добијање нове лиценце. Стога су у обзир узети одговори 42 туристичке агенције, од којих је једна посредник.

Анализа тржишне снаге учесника на тржишту извршена је на основу података о висини остварених пословних прихода. Резултати су показали да су се током све три посматране године по висини тржишних удела незнатно издвојила два учесника, 1 А Travel доо Београд и Kompas Tourism & Travel доо Нови Сад, при чему је тржини удео првих десет учесника износио око /30-40%, /30-40% и /40-50% респективно. Додатно, резултати су показали да је у 2019. години дошло до смањења броја туристичких агенција организатора путовања, будући да је он у 2018. години износио 467, а у 2019. години 387.

Крајем 2020, године усвојен је измењени регулаторни оквир којим су детаљније уређени поједини појмови који се пре свега односе на обезбеђивање гаранције путовања.

На основу података прикупљених у анализи, Комисија наводи најбитнија запажања која у извесној мери утичу на њену забринутост за стање услова конкуренције на тржишту организатора туристичких путовања:

- Комисија је мишљења да сврха и намена законом установљеног института депозита није у потпуности јасна, а да исти може представљати оптерећење за пословање организатора путовања, те утицати и на поскупљење туристичких аранжмана.
- Иако анализом није прикупљено довољно информација о начину успостављања евиденције продатих туристичких путовања који су предвиђени Правилником о гаранцији, ни о начину функционисања тражене софтверске апликације у којој се проверава тачност издате потврде о гаранцији путовања, јер то није био примарни циљ саме анализе, Комисија скреће пажњу и упозорава да евиденција продатих туристичких путовања коришћењем софтверске апликације може представљати платформу за недозвољену размену пословно осетљивих информација између друштава за осигурање, што би могло представљати повреду у смислу прописа о заштити конкуренције.
- Комисија констатује да су само поједина друштва за осигурање издавала гаранције путовања и да ниједна банка није издавала гаранције путовања. Забринутост Комисије огледа се у смањеном броју давалаца гаранције путовања и смањеној могућности избора коју имају организатори туристичких путовања, што може створити тло за колузију и сваку врсту забрањеног договарања.
- Анализом расположивих података Комисија је покушала да препозна основне разлоге и оправдања који су довели до повећања висине премије осигурања, али

није успела да нађе оправдање само у чињеници да је дошло до повећања осигураних сума одлуком Министарства и у чињеници да се десила велика штета током 2018. године. Иако констатује да су полазне основе за одређивање висине премије готово истоветне (осигуране суме одређене од стране Министарства, исти услови осигурања...), Комисија не може унапред искључити могућност да је повећање износа премије резултат евентуалне координације или чак усаглашеног пословања друштава за осигурање. Уколико би се евентуално у посебном испитним поступку утврдило постојање овакве координације, радило би се о повреди конкуренције у смислу прописа о заштити конкуренције.

- Једини уговарач осигурања, у ситуацијама када осигураник и уговарач осигурања нису исто лице, а у смислу Правилника о гаранцији, до октобра 2020. године била је ПУ „ЈУТА“ Београд. Током посматраног периода се повећавао број друштава за осигурање која су издавала полисе код којих осигураник и уговарач осигурања нису била иста лица, при чему су уговарач осигурања, ПУ „ЈУТА“ Београд, и друштва за осигурање закључивали уговоре о пружању асистентских услуга односно уговоре о пословној сарадњи у области гаранције путовања. Комисија изражава своју забринутост што се код већине организатора путовања који су чланице ПУ „ЈУТА“ Београд, осигурање до октобра 2020. године вршило преко ПУ „ЈУТА“ Београд као уговарача осигурања, а не директно између друштава за осигурање и организатора путовања. За ту услугу ПУ „ЈУТА“ Београд добијало је [...] % односно [...] % од премије осигурања, у зависности од друштва за осигурање. Може се основано претпоставити да би се у одсуству оваквог начина уговарања осигурања створио простор за ниже цене туристичких аранжмана, при чему Комисија није препознала допринос ПУ „ЈУТА“ Београд систему осигурања у односу на осигурање које организатор уговара директно са друштвом за осигурање. Комисија констатује да су од октобра 2020. године, закључно са 3. децембром 2020. године, сви анкетирни организатори путовања, који су обезбедили полисе као гаранције путовања, то урадили самостално. Комисија оцењује да постоји могућност да ПУ „ЈУТА“ Београд као уговарач осигурања ову своју активност може искористи за стицање додатних прихода, који нису у складу са регулативом, а узимајући у обзир одговор НБС на захтев Комисије, који је наведен у Анализи према коме „Уговарач осигурања приликом закључивања уговора о осигурању са друштвом за осигурање, било да закључује уговор у своје име или за случај из члана 905. Закона о осигурању, нема право на заступничку провизију нити било

какву другу накнаду коју би исплаћивало друштво за осигурање”. Комисија изражава своју забринутост да овакво стицање додатних прихода може изазвати поремећаје на страни тражње из разлога што ПУ „ЈУТА“ Београд у намери да одржи ниво додатних прихода може утицати на слободу доношења одлуке о избору друштва за осигурање, а на страни понуде може довести до фаворизовања одређеног друштва за осигурање.

- Комисија констатује да су уговори о гаранцији путовања закључени између ПУ „ЈУТА“ Београд и организатора путовања типски и да не садрже рестриктивне одредбе.
- Будући да су неки од организатора путовања, чланица ПУ „ЈУТА“ Београд, навели да је избор друштва за осигурање вршен по упутству/препоручи ПУ „ЈУТА“ Београд, а с обзиром да Комисија спроводећи ову секторску анализу није дошла до поузданих сазнања на основу којих критеријума је ПУ „ЈУТА“ Београд препоручивала/предлагала друштва за осигурање, Комисија изражава забринутост из разлога што би овакве активности у поступању ПУ „ЈУТА“ Београд, у случају фаворизовања појединих друштва за осигурање, могле утицати на услове конкуренције на тржишту.
- Имајући у виду да је у појединим јавним набавкама, као услов за учешће захтевано да организатори путовања буду чланови ПУ „ЈУТА“ Београд, став Комисије је да чланство у професионалним асоцијацијама може бити засновано само на добровољној бази. Стога Комисија оцењује да захтевање чланства у удружењу ствара предност у односу на организаторе путовања који нису чланови неке од асоцијација, а такав захтев у расписаној јавној набавци може се сматрати и дискриминишућим критеријумом који није у складу, не само са начелом обезбеђења конкуренције из Закона о јавним набавкама, већ и од утицаја на услове конкуренције јер се, без објективног оправдања, у повлашћен положај доводе организатори путовања који су чланови ПУ „ЈУТА“ Београд.
- Према сазнањима ПУ „ЈУТА“ Београд, а о чему је у свом одговору обавестило Комисију, на тржишту постоји већи број уговора о саосигурању у овој врсти осигурања о којима Комисија претходно није имала сазнања.
- Комисија је мишљења да су недовољно прецизни и јасни појмови, дефинисани примењивим позитивним прописима у вези са издавањем банкарске гаранције као

гаранције путовања могли у извесној мери да утичу на пословне одлуке банака које у претходном периоду нису издавале гаранције. Комисија оцењује позитивним напоре надлежног Министарства да, изменама регулаторног оквира, а нарочито дефинисањем примаоца гаранције, уклони недоумице и прошири број учесника на тржишту на страни понуде.

- Комисија констатује да не постоји свима доступан механизам спровођења техничке подршке смањења или уклањања опасности од неиспуњења, делимичног испуњења или неуредног испуњења уговорних обавеза организатора путовања, односно не постоји механизам који би представљао неку врсту асистенских услуга које пружа ПУ „ЈУТА“ Београд, из разлога што гаранције прописане чланом 58. Закона о туризму обезбеђују финансирање трошкова нужног смештаја, исхране и повратка путника, као и накнаде евентуалне штете које би путник претрпео, али нема јасно дефинисане обавезе ниједне институције, која би на себе преузела техничку организацију припреме и спровођења свих потребних активности за превенцију и смањење последица случајева који би активирали гаранције, као што су на пример ангажовање аутобуса или авиона за репатријацију, организацију смештаја и исхране. Комисије оцењује да нису у једнаком положају организатори путовања који су чланови ПУ „ЈУТА“ Београд и они који то нису. Комисија констатује да је Законом прописано да организатор путовања мора имати гаранцију путовања како би обезбедио лиценцу. Дакле, постоји једна једина гаранција путовања која је обавезна и коју морају имати сви организатори путовања независно од чланства у некој асоцијацији. Чланице ПУ „ЈУТА“ Београд, које одлуче да ПУ „ЈУТА“ Београд буде уговорач осигурања, закључују Уговор о гаранцији путовања у коме један од чланова садржи одредбу према којој потписивањем уговора организатор постаје члан одбора за гаранцију путовања YUTA, а за шта мора платити одговарајући новчани износ. Са друге стране, ПУ „ЈУТА“ Београд је са друштвима за осигурање закључивало уговоре о пружању асистентских услуга, у вези са гаранцијом путовања (прописане законом). Стиче се утисак да „YUTA garancija putovanja” представља додатну сигурност, док је реч заправо о једној гаранцији путовања, прописаној законом, која подразумева обавезе друштава за осигурање, која су са уговорачем осигурања ПУ „ЈУТА“ Београд, склапала уговоре о пружању асистентских услуга у области гаранције путовања, односно уговоре о пословној сарадњи. Комисија истиче да је овде најпре реч о некој врсти „маркетиншке подршке“ (сертификати, налепнице који утичу на перцепцију путника), а које

чланице ПУ „ЈУТА“ Београд добијају. [...]. Комисија на крају ове тачке закључује да сви путници имају исти обим права уколико се деси осигурани случај, независно од тога да ли су организатори путовања полисе закључили самостално или преко уговарача.

2. ПРЕПОРУКЕ КОМИСИЈЕ

1. Препоручује се **друштвима за осигурање**, да у сваком случају када имају намеру да закључе саосигурање, имају у виду да саосигурање представља сарадњу конкурената на истом релевантном тржишту пружаоца услуга осигурања и да таква сарадња представља споразум у смислу прописа о заштити конкуренције, који би ради изузећа од опште забране требало поднети Комисији на претходну анализу и евентуално одобрење изузећа од забране.
2. Препоручује се **друштвима за осигурање**, да у складу са прорачунима и препорукама својих актуара, размотре друге могућности/модалитете преузимања ризика, односно одређивања услова и тарифа преузимања ризика, како би се постигла разноликост у висини премије између друштава.
3. Препоручује се **наручиоцима јавних набавки** да се у јавним набавкама, које се тичу туристичких путовања, понуђачи не условљавају чланством у ПУ „ЈУТА“ Београд и поседовањем „YUTA garancije putovanja“. Комисија се са истом препоруком обраћа **Министарству просвете, науке и технолошког развоја** у вези са расписивањем јавних набавки за ђачке екскурзије и указује на дискриминишући критеријум који школе користе при избору организатора путовања, као и **другим надлежним органима у вези са јавним набавкама**, посебно имајући у виду закључене меморандуме о сарадњи са Управом за јавне набавке и Републичком комисијом за заштиту права у поступцима јавних набавки.
4. Препоручује се **Министарству** и **НБС** да спроведу анализу разлога у пословном окружењу због којих остали учесници, друштва за осигурање и банке који испуњавају регулаторне услове, нису активни на тржишту осигурања туристичких путовања, имајући у виду да се пословима пружања гаранција у посматраном периоду бавио само одређен број друштава за осигурање регистрованих за неживотна осигурања и ниједна банка.
5. Препоручује се **НБС** да преиспита праксу ПУ „ЈУТА“ Београд као уговарача осигурања будући да према оцени Комисије постоји могућност да се уговарање

- осигурања може искористити за стицање додатних, прихода, који нису у складу са регулативом, а имајући у виду одговор НБС.
6. Препоручује се **Министарству** да размотри измену Правилника о гаранцији. Измена би се односила на део којим се одређује укупни лимит покрића, у зависности од категорије лиценце. Као једно од могућих решења могло би се узети у обзир и одређивање минималног лимита покрића за сваку агенцију, на који би се додао одговарајући износ покрића у зависности од продаје аранжмана, а који би евентуално морао бити већи од неког процента пословних прихода организатора путовања.
  7. Препоручује се **Министарству** да, с обзиром на то да не постоји свима доступан механизам спровођења техничке подршке смањења или уклањања опасности од неиспуњења, делимичног испуњења или неуредног испуњења уговорних обавеза организатора путовања, који би по својој суштини (сврси) личио на асистенске услуге које пружа ПУ „ЈУТА“ Београд, изменама регулаторног оквира креира механизам који би био доступан корисницима услуга свих организатора путовања.
  8. Препоручује се **Министарству** да преиспита оправданост установљеног института депозита, будући да његова сврха и намена није у потпуности јасна, а исти може представљати оптерећење за пословање организатора путовања.
  9. Препоручује се **организаторима туристичких путовања** да при избору начина закључења полиса осигурања сами изаберу да ли ће осигурање склопити самостално или преко уговарача осигурања, тако да ни на који начин не смеју бити условљавани у том избору. Уколико организатор путовања изабере да осигурање у његово име закључи неки други уговарач, неопходно је да критеријуми избора осигуравача буду унапред и јасно дефинисани.
  10. Препоручује се **надлежним органима** да, имајући у виду постојећи регулаторни оквир и могућност непотпуне накнаде штете путницима, размотре формирање неке врсте гарантног фонда, чиме би се временом акумулирала средства и омогућили услови накнаде штета у пуном износу за све организаторе туристичких путовања, у случајевима инсолвентности.
  11. Препоручује се **руковоацу софтверског решења** да испита да ли у истом, које је додељено у рад Удружењу осигуравача Србије, постоји могућност размене пословно осетљивих информација између друштава за осигурање

Имајући у виду све изнете закључке, налазе и препоруке Комисије, те да је дошло до промена регулаторног оквира у 2020. години, као и до промена на тржишту које су

изазване пандемијом вируса COVID 19, Комисија као крајњи закључак Анализе констатује да је потребно и даље наставити праћење овог комплексног и динамичног тржишта.

АНЕКС I –ПРЕГЛЕД УЧЕСНИКА НА ТРЖИШТУ ОБУХВАЋЕНИХ УЗОРКОМ

Матични број	Пословно име
17137549	TRAVELLAND DOO BEOGRAD
20195720	WAYOUT DOO BEOGRAD
07587961	DJORDJEVIĆ-COLUMBO TRAVEL AGENCY DOO JAGODINA
20986743	CARPE DIEM TRAVEL d.o.o. Beograd
20190191	PREDUZEĆE ZA TURISTIČKE USLUGE ELDORADO TOURS DOO, SMEDEREVO
07929552	MONDORAMA DOO NIŠ
06176275	PONTE DOO BEOGRAD
20117826	JUMBO TRAVEL DOO BEOGRAD
08218838	KOMPAS TOURISM &TRAVEL DOO NOVI SAD
07361491	TURISTIČKO-TRANSPORTNO I USLUŽNO PREDUZEĆE HOLIDAY DOO KRAGUJEVAC
20370424	ODEON WORLD TRAVEL DOO BEOGRAD
07613857	PREDUZEĆE ZA TURIZAM, SAOBRAĆAJ I TRGOVINU PLANA-TOURS DOO, VELIKA PLANA
20179961	BIG BLUE GROUP DOO BEOGRAD
17468898	NITRAVEL DOO NIŠ
06963838	FILIP TRAVEL DOO BEOGRAD
06677428	ARGUS TOURS DOO
20006544	RAPSODY TRAVEL DOO SJENICA
17408844	TRAVELLINO DOO BEOGRAD
20702460	FG TRAVEL GROUP DOO BEOGRAD
17054899	TRIM TRAVEL DOO BEOGRAD
20096268	OMEGA TRAVEL DOO BEOGRAD
17299794	ROYAL TOURS, doo, Beograd
20700173	LOVE 2 TRAVEL DOO BEOGRAD
07485166	OMNIPROMET DOO BEOGRAD)
07538065	KOMPAS DOO BEOGRAD
20899999	KonTiki Travel & Service d.o.o. Beograd
17205196	OKTOPOD DOO BEOGRAD
20405317	1 A TRAVEL DOO BEOGRAD
17521942	FIBULA DOO BEOGRAD)
20957654	FELIX TRAVEL DOO
20868384	КУЋА ПУТОВАЊА ДОО
21102628	AGAPE TRAVEL D.O.O. Preduzeće za Saobraćaj i Turizam Beograd

Матични број	Пословно име
20911794	DEUS TRAVEL DOO Novi Sad
21224332	ALTA MAREA d.o.o. Beograd
21214035	VIVA TRAVEL DOO BEOGRAD
21337552	DISKO TRAVEL DOO Beograd
20106182	BARCINO TOURS DOO VRNJAČKA BANJA
20024925	FANTAST TOURIST DOO NOVI SAD
60054649	VLADIMIR GLIŠIN PR, TURISTIČKA AGENCIJA HELLENA TRAVEL, NIŠ
17307398	HALO TOURS DOO BEOGRAD
17380699	MEDITERANEO HOLIDAYS DOO BEOGRAD
17463977	SUNLINE TRAVEL DOO BEOGRAD
08734496	DOO TANGO TRAVEL NOVI SAD
06867057	DOO NIKISTEF KNJAŽEVAC